

Lojze Kozar ml.

generalni vikar, Murska Sobota, Gregorčičeva 4, SI – 9000 Murska Sobota
e-naslov: alojzij.kozar@rkc.si

VERSKO ŽIVLJENJE V PREKMURJU: IZVIRNE OBLIKE CERKVENEGA ŽIVLJENJA, SKRB ZA CERKVENA POSLOPJA, ČEŠČENJE MATERE BOŽJE, PRIZADEVANJE ZA SVETOST

Človek gradi svoj odnos z Bogom na osebni ravni, pa tudi na občestveni, se pravi kot član domače družine, župnije in raznih skupin, v katerih sodeluje.

Odnos z Bogom in svoje osebno življenje je človek na ozemlju Prekmurja v različnih obdobjih zgodovine različno oblikoval. V preteklosti, sto let in več nazaj, je imel manj možnosti. Svojo vero je lahko ob nedeljah in praznikih krepil v župnijskih cerkvah, kjer je sodeloval pri bogoslužju, pa še ob raznih dogodkih in posameznih priložnostih (krst, poroka, smrt ...). Šele po letu 1782 je imel možnost oblikovati svoj notranji svet na podlagi tiska.

Kdo vse in kaj vse je vplivalo na oblikovanje verskega življenja ljudi v Prekmurju, predvsem katoličanov pred sto leti in zatem, želi pokazati ta prispevek.

1 CERKVENA ZDRUŽENJA

Človek na različne načine izraža svojo vero, jo krepi, se povezuje z Bogom. V cerkvi prejema zakramente, se udeležuje svete maše, obenem pa svojo vero živi tudi sredi vsakdanjega življenja. K temu so že v preteklosti in tudi danes pomagala razna združenja. Nekatere je ustanavljala in spodbujala Cerkev sama (papež, škofje, duhovniki), nekatere pa so predlagali in vodili laiki sami.

V Prekmurju so bili najbolj razširjeni cehi, bratovščina rož živega rožnega venca in nekatere druge bratovščine.

1.1 Rože živega rožnega venca

V prekmurskih župnijah so bile in so še zelo dejavne skupnosti ali bratovščine, ki se imenujejo rože živega rožnega venca. Da bi pospešila molitev, po

kateri bi se ljudje notranje umirili, krepili svojo vero in pomagali bližnjemu, je blažena Marija Pavlina Jaricot v Lyonu v Franciji leta 1826 osnovala bratovščino rož živega rožnega venca. V Prekmurju so rože zaživele ob koncu 19. stoletja. Leta 1893 je župnik na Tišini dr. Franc Ivanocy ustanovil prvo rožo. Bratovščina se je v času njegovega župnikovanja na Tišini razrastla na 23 rož, kar je skupaj 345 članov.

Bratovščina ali roža živega rožnega venca je bila sestavljena iz petnajstih članov, ker je bilo toliko skrivnosti rožnega venca. Danes posamezna roža šteje dvajset članov, ker je papež Janez Pavel II. dodal pet skrivnosti svetlega dela. Vsaka roža ima voditelja, ki povezuje člane, obiskuje bolne, poskrbi za srečanja in menjavo podobice in išče ter pridobiva nove člane. Člani pa imajo dolžnost, da vsak dan zmolijo po eno skrivnost rožnega venca, skrbijo za mir in ljubezen v družini, pomagajo pomoči potrebnim, obiskujejo bolne člane, se udeležijo pogreba pokojnega člana in vsako leto dajo za sveto mašo za svojo rožo.

Za razširjanje rož po prekmurskih župnijah so veliko storili duhovniki pa tudi posamezni verniki sami. Jožef Klekl st. je leta 1912 izdal knjižico *Bratovščina živega rožnega venca*. O molitvi rožnega venca in o pomenu rož je pisal v *Marijinem listu* in spodbujal k molitvi.

Prve podobice za člane rož je izdal Jožef Klekl st., molitvene namene pa je sestavil dr. Mirko Lenaršič. Na prvi strani je bila slika skrivnosti in napis, npr. trinajsta skrivnost: ki nam je Svetega Duha poslal. Na drugi strani je bilo premišljevanje skrivnosti pod naslovom: Premisli! Naveden je citat iz Svetega pisma, sledi razlaga in spodbuda kako naj to resnico molivec uresničuje v svojem življenju. S tem so duhovniki spodbujali vernike, da so ustno molitev združevali s premišljevalno. Na tretji strani podobice so bila zapisana navodila za člane, na četrti pa je bil zapisan seznam odpustkov, ki jih dobijo člani bratovščine.

Po drugi svetovni vojni je dekan Štefan Bakan izdal nove podobice, misel za posamezne skrivnosti pa je sestavil Lojze Kozar st. Sedanje podobice je izdala Škofija Murska Sobota leta 2011.

Leta 1937 je bilo v dekaniji Lendava 447 rož živega rožnega venca, kar je 6.705 molivcev, v dekaniji Murska Sobota pa 209 rož oz. 3.135 članov, skupaj 656 rož oz. 9.840 članov. V rože so bile včlanjene tako ženske kakor tudi moški. Leta 1983 je bilo vseh rož 425, torej 6.375 molivcev.

Leta 2011 je Pastoralna služba Škofije Murska Sobota izdala nove podobice in povabila župnike, da rože preuredijo v skupine po dvajset članov. Večina župnij je to storila takrat, nekatere pozneje, nekatere pa imajo še vedno skupine po petnajst članov. Sedanje stanje rož živega rožnega venca v Prekmurju je naslednje: v rože živega rožnega venca je vključenih 3.815 članov, ki sestavlja 246 rož.

Na ravni škofije se vsako leto pripravi molitveno srečanje, na katero so povabljeni člani rož. Tudi posamezne župnije, sicer ne vse, organizirajo srečanja

članov in članic. Ponekod so člani dejavno vključeni v življenje župnije in sicer tako, da vodijo molitev rožnega venca v cerkvi pred sveto mašo. Ob nedeljah se oznanijo nameni, po katerih naj bi člani rož in tudi drugi verniki molili v cerkvi in doma.

Škofija je leta 2011 izdala tudi plakete ali zahvalne listine, ki so jih prejeli člani rož.

V rože ŽRV so vključeni predvsem starejši verniki. Potrebno bi bilo več prizadevanj, da bi o pomenu molitve, o pomenu povezovanja v molitvene skupine ali rože osveščali tudi otroke in mlade. Pred sto leti so duhovniki veliko delali za osveščanje in so vabili vernike k molitvi, da lahko danes žanjemo sadove njihovih prizadevanj. Tudi obstoječe rože je potrebno negovati, jih duhovno spremljati, jim dajati oporo, da bodo molivci vztrajali, da bodo voditelji rož opravljali svoje poslanstvo in pridobivali nove člane. Kakšen korak je potrebno narediti na ravni škofije, predvsem pa na ravni župnij, da se bo nivo verskega življenja ohranil.

1.2 Bratovščina Srca Jezusovega

Versko življenje v preteklosti so zelo poživile bratovščine Srca Jezusovega. Te skupnosti vernikov so duhovniki začeli ustanavljati ob koncu 19. stoletja. Znano je, da je tišinski župnik dr. Franc Ivanocy že leta 1894 ustanovil to bratovščino na Tišini in vanjo sprejel 267 članov. V bratovščino so bili sprejeti posamezniki in družine, ki so se zavezali k pogostemu prejetanju zakramentov spovedi in sv. obhajila, vsaj vsak prvi petek ali nedeljo v mesecu, k vsakodnevni molitvi, predvsem litanij Srca Jezusovega, in k spravi in bratskemu sožitju z vsemi. F. Ivanocy je skupaj z Jožefom Borovnjakom že leta 1895 pripravil slovenski prevod knjižice o Srcu Jezusovem, kjer je razložil pomen tega prizadevanja in spodbudil k poglobljenemu verskemu življenju.

Bratovščine Srca Jezusovega so ustanavljali tudi v drugih župnijah. Leta 1910 so bile bratovščine ustanovljene v župnijah: Beltinci, Bogojina, Črensovci, Dobrovnik, Kančevci, Lendava, Pečarovci, Pertoča, Tišina in Turnišče.

Lojze Kozar je v *Stopinjah* zapisal: »Morda ni nobeno drugo versko gibanje storilo toliko za poglobitev krščanskega življenja pri naših prednikih, kakor prav češčenje Srca Jezusovega, saj je ob tem krščanstvo postalo veselejše, svobodnejše in bolj polno upanja.«¹ Življenje članov je odmevalo tudi v župniji, saj so člani poleg bolj množičnega in zavzetega obiska bogoslužja sodelovali pri raznih slovesnostih in s tem spodbujali tudi druge k poglobljenemu verskemu življenju.

¹ Lojze Kozar, Versko oblikovanje v malih skupinah nekoč in danes, v: *Stopinje* 1984, str. 52.

Letopis Cerkve na Slovenskem za leto 2000 omenja bratovščino Srca Jezusovega v župnijah Bogojina in Turnišče. V nekaterih župnijah so v zadnjih letih opravili posvetitev Srcu Jezusovemu in prejšnje dogajanje v okviru bratovščin nadaljujejo na posodobljen način.

V okvir tega dogajanja spada tudi obhajanje stanovskih nedelj, ko je prva nedelja v mesecu namenjena fantom in možem, druga ženam, tretja dekletom in četrta otrokom. Tisto nedeljo naj bi verniki določene skupine opravili spoved in prejeli obhajilo. To obhajanje se je začelo po prvi svetovni vojni in je množično zajelo vernike posameznih skupin. V desetletjih po drugi svetovni vojni je začelo postopoma usihati in je danes v glavnem zamrlo.

1.3 Tretji red sv. Frančiška

Da bi tudi verni laiki lahko živeli po navodilih sv. Frančiška, je bil ustanovljen tretji red, ki je pomagal vernikom, da so poglobljali svoje versko življenje in sredi vsakdanjega življenja pričevali za Kristusa. Ob koncu 19. stoletja so se le posamezni verniki vključevali v tretji red in še ti so morali najti stik s frančiškani pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. Od leta 1897 do 1909 pa je bilo v tretji red sprejetih 676 oseb iz Prekmurja. Največ je za razširjanje tretjega reda storil Jožef Klekl st., ki je bil tudi sam tretjerednik. O pomenu tretjega reda je pisal v *Marijin list* in *Novine*, v Črensovcih je prirejal mesečne shode za tretjerednike, ki so bili množično obiskani, in tako duhovno vodil številne kristjane, od katerih so nekateri dosegli herojske kreposti.

V času po drugi svetovni vojni je tretji red praktično ugasnil, zadnja leta pa se predvsem po zaslugi kapucinov v Kančevcih ponovno oživlja, čeprav v zelo skromnem obsegu.

1.4 Marijina družba

Marijine družbe na Slovenskem so začeli ustanavljati že v 16. stoletju, bolj množično pa so se pojavljale v začetku 20. stoletja. To so bile organizacije Katoliške cerkve za fante in za dekleta, pa tudi za odrasle. Namen teh združenj je bil pomagati članom pri ohranitvi vere in življenja v skladu z vero. Člani so se srečevali mesečno ali tudi pogosteje, vsak mesec so tudi opravljali sveto spoved in prejeli sv. obhajilo.

Marijine družbe so delovale tudi v Prekmurju. O številu in dejavnosti ni zbranih natančnih podatkov. Znano pa je, da so v času med obema svetovnima vojnama Marijine družbe delovale v Lendavi, Veliki Polani, v Turnišču. Za razvoj Marijinih družb si je veliko prizadeval Danijel Halas, najprej kot kaplan v Lendavi, nato kot župnik v Veliki Polani.

Po drugi svetovni vojni je oblast prepovedala delovanje različnih cerkvenih organizacij, tudi Marijinih družb. Tako je delovanje Marijinih družb prenehalo

v vseh krajih, edino v Veliki Polani so župniki ohranjali to organizacijo in vsako drugo leto sprejemali nove člane. Marijina družba se je v Veliki Polani ohranila vse do danes.

1.5 Širitelji verskega tiska

Širitelje so imenovali poverjenike za verski tisk, ki so zbirali nove naročnike za verski tisk, zbirali naročnino in sodelovali pri razdeljevanju tiska. Za širitelje je največ storil urednik *Novin* in *Marijinega lista* Jožef Klekl st., ki je svoj apostolat verskega tiska izvajal s pomočjo zavzetih laikov. Že leta 1905 se je v *Marijinem listu* zahvalil širiteljem in širiteljicam za njihovo delo in skrb. Klekl je zanje vsako leto organiziral srečanje npr. v Murski Soboti, v Bogojini, v Dolencih in v Pečarovcih. Širitelji so bili tudi jedro verskega in narodnega prizadevanja po župnijah.

Ob 100-letnici prve številke *Marijinega lista*, leta 2004, je vsaka družina v lendavski dekaniji prejela posebno dekanovo pismo s predstavitvijo verskega tiska in s pobudo, da verski tisk naročijo in berejo. V pismu je zapisana tudi zahvala raznašalcem verskega tiska.

V marsikateri župniji so župniki ohranili način propagiranja in razdeljevanja verskega tiska, kakor ga je pred sto leti zastavil Jožef Klekl st. Še danes v nekaterih župnijah verni laiki ali raznašalci verskega tiska skrbijo za to obliko oznanjevanja. Pred leti je bilo še organizirano dekanijsko srečanje za raznašalce iz župnij lendavske dekanije. Danes so srečanja za raznašalce le po posameznih župnijah in sicer enkrat letno. V marsikateri župniji pa so si župniki olajšali delo in skrb za verski tisk prepustili naročnikom samim, ti si lahko po pošti naročijo *Družino*, *Ognjišče* ali druge tiskovine.

1.6 Cehi

Cehovska društva niso cerkvene organizacije. Ustanavljali in vodili so jih krščanski laiki, so pa bili povezani s cerkvenim življenjem. Člani so sodelovali pri različnih verskih dogajanjih, npr. pri procesijah, kjer so nosili bandera (zastave) in tako javno manifestirali svojo vero, svojo pripadnost krščanstvu.

V okrnjeni obliki ta društva delujejo še danes npr. v Odrancih, Turnišču in še kje.

Danes delujejo po naših župnijah različne skupine, predvsem župnijski pastoralni sveti, župnijske karitas, pevske skupine, biblične skupine, ponekod tudi molitvene skupine.

Oceno nekdanjih in sedanjih cerkvenih združenj ali skupin je podal Lojze Kozar v zapisu *Versko oblikovanje v malih skupinah nekoč in danes*: »Tudi danes imamo veliko vsega, večjih in manjših skupin, toda zdi se mi, da je ena izmed najodločilnejših ali celo najusodnejših oznak naših sedanjih skupin ta, da so

namenjene predvsem pogovorom, predavanjem, izobraževanju, vse premalo pa molitvi in prejemanju zakramentov.«² Kozar je v istem zapisu nakazal tudi pot naprej: »Možnosti za delo v malih skupinah je veliko in dela toliko, da tega nihče ne zmore sam, zato se bomo morali v našem področju še veliko bolj povezati med seboj, si delo razdeliti in predvsem v vseh skupinah bolj gojiti molitev in zakramentalno življenje.«³

2 CERKVENA POSLOPJA

Do leta 1919 je bilo na ozemlju današnjega Prekmurja v 12 župnijah soboške dekanije in 6 župnijah lendavske dekanije 20 cerkva, od tega 18 župnijskih in dve podružnici (Boreča, Domanjševci). Že pred letom 1500 je bilo omenjenih 13 cerkva. Številne so bile požgane ali drugače uničene v času turških vpadov. Nekatere so bile daljše obdobje v upravi protestantov. Po letu 1919 so v Prekmurju zgradili devet župnijskih cerkva (Kobilje, Velika Polana, Bogojina, Hotiza, Sv. Jurij, Kuzma, Pertoča, Odranci in Bakovci). V večini teh krajev so že prej imeli cerkev ali vsaj kapelo, a se je pokazala potreba po novi ali večji cerkvi. V prvih petih letih po združitvi prekmurskih Slovencev z matičnim narodom je bilo zgrajenih pet cerkva, po drugi svetovni vojni pa še štiri.

Cerkve so večinoma gradili s prostovoljnimi prispevki vernikov, ki pa so sodelovali tudi z delom. Zavzetost za gradnjo župnijske cerkve se je prav posebej pokazala v Odrancih, kjer so verniki že med drugo svetovno vojno prihajali k dekanu Ivanu Jeriču s prošnjo, da jim priskrbi dovoljenje za gradnjo cerkve. Po vojni je v Odrance prišel dušni pastir Lojze Kozar z nalogo, da skupaj z verniki oblikuje župnijsko občestvo in zgradi cerkev. Ravno v Odrancih se je pokazala izjemna trdoživost prekmurskih ljudi in trdna vera ter upanje, ki je neuničljivo. Povojna komunistična oblast je na mnoge načine ovirala gradnjo te cerkve: zaprla je župnika in najožje sodelavce, nalagala različne kazni in skoraj dvajset let zavlačevala z izdajo gradbenega dovoljenja in še takrat je moral arhitekt Janez Valentinčič svoj lep načrt poenostaviti. Verniki so skupaj s svojim župnikom vztrajali. Ni jih zlomila niti nesreča, ko se je med gradnjo, 14. marca 1966, porušila delno zgrajena kupola in zahtevala osem življenj odranskih vernikov. Cerkev so v naslednjih letih dogradili in opremili, dokončana pa je bila šele leta 2004 z dograditvijo treh zvonikov.

Razen za župnijske cerkve so verniki skrbeli tudi za kapele, v katerih se danes občasno ali tudi bolj redno obhaja bogoslužje. Če med te kapele štejemo tudi podružnice, potem je bilo do leta 1919 v Prekmurju zgrajenih 39 kapel. Ti bogoslužni prostori stojijo še danes, nekateri so bili pozneje povečani ali

² Lojze Kozar, *Versko oblikovanje v malih skupinah nekoč in danes*, v: *Stopinje* 1984, str. 49–58.

³ Prav tam, str. 58.

drugače preurejeni. Po letu 1919 je bilo zgrajenih 29 kapel, od tega 9 do druge svetovne vojne, 20 pa po njej.

Izraz vere in pobožnosti so tudi obcestni križi in druga verska znamenja. Križi so bili v preteklosti postavljeni večinoma iz lesa, ker na tem ozemlju trdnega materiala (kamna) ni bilo. Tisti križi, ki so bili postavljeni iz kamna, so bili pripeljani od drugod. Takih, starih križev ni veliko. Veliko pa je lesenih križev, ki jih verniki še danes lepo vzdržujejo in obnavljajo. Kar veliko križev je bilo postavljenih med prvo svetovno vojno ali kmalu po njej in sicer v zahvalo za vrnitev iz vojske ali pa tudi v spomin na padle na fronti. V nekaterih krajih so ohranjena tudi druga znamenja ali kipi (trpeči Kristus, Marija), večinoma iz kamna (Bratonci, Rankovci, Turnišče, Nedelica itd.).

3 ČEŠČENJE BOŽJE MATERE

Ljudje na ozemlju današnjega Prekmurja so v vseh časih na različne načine pokazali, da ne verujejo samo v Boga, v Jezusa Kristusa, temveč spoštujejo in častijo tudi Jezusovo mater Marijo. O češčenju naših prednikov, ki so ga izkazovali Božji Materi, govorijo cerkve, romarski kraji, kapele po vaseh, molitve in razni običaji.

Ko so naši davni predniki sprejeli krščansko vero, jim je bila vcepljena tudi ljubezen do nebeške Matere Marije.

3.1 Cerkev

Prva cerkev med Panonskimi Slovenci, in sicer v Blatogradu, je bila posvečena Mariji. To je bilo leta 850. V Pribinovem času je bila ta cerkev razglašena za glavno cerkev Spodnje Panonije. Ta vidni položaj Marijine cerkve je gotovo vplival, da se je Marijino češčenje širilo med ljudmi, tudi med ljudmi na področju današnjega Prekmurja.

Marijine cerkve v Prekmurju spadajo med najstarejša svetišča. Sedanja cerkev Marije Vnebovzete pri Gradu je izpričana leta 1698, a je prva cerkev v tem kraju stala že nekaj stoletij prej. Turniška cerkev je v starih listinah omenjena že leta 1267. Tišinska cerkev Marije Vnebovzete, danes Marijinega rojstva, se omenja leta 1347. Zgodovinar Ivan Zelko meni, da je bilo Marijino češčenje pri prekmurskih Slovencih živo in splošno razširjeno že v enajstem stoletju, o čemer govorijo tri najstarejše prekmurske cerkve, cerkve prazupnij.⁴

3.2 Kapele

Ljudje so želeli imeti Marijo v bližini, zato so v številnih krajih postavili kapele in razna znamenja, ki so jih spominjala na Božjo Mater Marijo.

⁴ Prim. Ivan Zelko, Marijino češčenje pri panonskih Slovencih, v: *Stopinje* 1972, str. 97–98.

Dvanajstim kapelam: v Fikšincih, na Srednji Bistrici, v Budincih, pod Lipo, v Murških Črncih, v Bratoncih, v Čentibi, Gaberju, Ižakovcih, v Beltincih, na Melincih, v Mali Polani, so se po letu 1919 pridružile še kapele na Petanjcih, v Filovcih, Martinju, Rakičanu, Nedelici, Rankovcih, Gaberju in Matjaševcih. Sicer pa ni cerkve ali kapele, kjer ne bi imeli vsaj Marijine slike ali kipa.

3.3 Romanja

Jožef Košič poroča, da so prekmurski Slovenci radi romali k Mariji v Turnišče in na Tišino. »Marija jim je bila tako draga in ljubljena, da so jo pogosto obiskovali in pri njej ogreli svoje srce in se izjokali.«⁵

Košič omenja romanja v Turnišče, kamor so Slovenci zmeraj romali pred poroko.

Pozneje so verniki iz Prekmurja romali v Marijina in druga svetišča izven domače pokrajine. Iz goriških krajev so med drugim romali tudi v Svetico ali Mariabild v bližini Monoštra. Romali so tudi k Sveti Trojici v Slovenskih goricah ter v Marijina svetišča v Mariazell v Avstriji in k Mariji Bistrici na Hrvaško.

V posameznih obdobjih so romanja sicer nekoliko zamrla, a vedno znova spet zaživela.

Po letu 1919 so prekmurski verniki vse bolj množično romali tudi v slovenska Marijina romarska svetišča: na Brezje, Ptujsko Goro, Rakovnik, Svete gore, Sladko goro in drugam.

3.4 Verski tisk

Do leta 1919 so Slovenci v Prekmurju imeli malo verskega tiska. Pomembna je bila predvsem *Kniga molitvena* Mikloša Küzmiča, v kateri so bile natisnjene tudi molitve k Mariji. Leta 1904 je začel izhajati mesečnik *Marijin list*, ki je veliko pisal o Mariji, spodbujal k češčenju in k zaupnemu odnosu do nebeške Matere. Po letu 1919 je še naprej izhajal *Marijin list*, od leta 1932 še list za otroke *Marijikin ogracek*. V prekmurske domove so prihajali tudi tiski iz osrednje Slovenije, ki so bili tudi Marijansko usmerjeni.

Marijin list je objavil 383 prispevkov o Mariji, od tega 177 pred letom 1919 in 206 po tem letu.

3.5 Drugo

Verniki so obhajali Marijine praznike, predvsem veliko mašo, praznik Marijinega vnebovzetja. Takrat so romali predvsem v Turnišče in h Gradu. Obhajali so tudi malo mašo, praznik Marijinega rojstva. Posebej slovesno so ga obhajali na Tišini, saj je tišinska cerkev posvečena tej skrivnosti.

⁵ Jožef Košič, *Starine Železnih ino Salaskih Slovenov, v: Življenje Slovencev med Muro in Rabo, Budimpešta 1992.*

Iz ljudske zakladnice so znane molitve, ki so kot ljudsko blago prehajale iz roda v rod in izražajo tudi zaupanje v Marijo. Znane so Marijine pesmi: ljudske in cerkvene. Med ljudskimi pesmimi velja posebej omeniti naslednje: *Marija je po pouli šla*, *Prelepo ravno je polje*, *Marija je zaspala*, *Marija z Ogrskega gre*. Pesmi izražajo zaupljiv odnos do Marije, ki je človeku blizu, ki zanj prosi pri svojem Sinu, ki želi vsakega človeka pripeljati v Očetov objem, v nebesa. Marija je posebej blizu majhnemu, trpečemu človeku. Te pesmi so ljudje peli ob različnih priložnostih in z njimi krepili svoje zaupanje v Boga in Marijino priprošnjo.

O Mariji govorijo tudi cerkvene pesmi. Že tiste stare, zapisane v *Martjanski pesmarici*, in seveda novejše, ki so jih ljudje predvsem po letu 1919 sprejemali iz osrednje Slovenije.

4 PRIZADEVANJE ZA SVETOST

Poleg Jezusa in Marije so ljudje imeli še druge vzornike in priprošnjike. To so bili svetniki, predvsem zavetniki cerkva: sv. Martin, sv. Nikolaj, sv. Jurij, sv. Benedikt, sv. Helena, sv. Jožef in drugi. Gotovo so poznali tudi krstne zavetnike, med katerimi so bili najpogostejši: Jožef, Janez, Štefan, Jurij, Marija, Ana, Terezija, Rozalija itd.

Pomen svetnikov je zelo naglašal *Marijin list*. Do leta 1919 je bilo objavljenih 95 prispevkov o svetnikih, po tem letu še 208. Zgledi svetnikov so ljudi spodbujali k češčenju, k priporočanju, predvsem pa k posnemanju. O svetnikih je pisal tudi *Kalendar Srca Jezušovoga*. Največje pozornosti je bil deležen Janez Bosko, saj mu je v *Kalendaru* za leto 1915 posvečenih kar 35 strani. Opisani so še naslednji svetniki: Alojzij, Frančišek Asiški in Marjeta Ogrska.

4.1 Domači vzorniki

Počasi se je prebujala tudi zavest o domačih vzornikih vere. V *Kalendarju* so opisani pokojni duhovniki Alojz Kühar, Ivan Baša, dr. Franc Ivanocy, Jožef Sakovič, Ivan Perša, Ivan Slepce, Jožef Klekl ml., Rudolf Bednarik. Poleg prekmurskih duhovnikov so po letu 1919 opisani tudi duhovniki iz osrednje Slovenije, npr. škof Slomšek. Uredniki *Kalendarja* in *Marijinega lista* tudi laikov niso zanemarjali. Kot vzorniki vere je opisanih kar nekaj laikov, npr. Lojze Dravec, Janez Edšid, Geza Grabar ... S tem so ljudje pridobivali vse močnejšo zavest, da smo vsi poklicani k svetosti, da je svetost mogoče doseči.

O Miklošu Küzmiču, župniku pri sv. Benediktu v Kančevcih in piscu prvih prekmurskih katoliških knjig, je Jožef Košič zapisal: »Slovensko ljudstvo ga ma vedno v dobrem spomini in ga skoro bi djao, kak svetca v poštenji drži.« (»Slovensko ljudstvo ga ima vedno v dobrem spominu in ga, lahko bi dejal,

spoštuje kot svetnika.«)⁶ To je eno prvih pričevanj o svetosti katerega od Prekmurcev.

Lepo je opisan bogoslovec Jožef Baša - Miroslav. »... mirno, tak vdano je zatisno od križov i težav utrjune mlade oči ... Srčno je lübo svojo domačo zemlo, svoj rod, svoj materni jezik; lübo je vse, ka je bilo slovensko ... Vmro je, pa vseeno živi ... spomin na skromnoga, bogaboječega, tihoga bogoslovca Jožefa Bašo – našega Miroslava, pesnika Slovenske Krajine – ne bo dao nigdar zbrisati.«⁷

Visoko je povzdignjen tudi župnik Alojz Kūhar. »On je bio ... pravi naslednik sv. Alojzija, njemi spodoben, pun tistoga dūha, štero razširja: lelija čistosti ... Njegova smrt je najmre bila brez vsega straha, brez vsega nemira tiho, mirno zaspanje v naročah tistoga Jezušā, komi je tak verno slūžo treseti let ... pokojni je bio pravi dūhovnik Jezušov, popolnoma na svojem mestu; i si zato zaslūži, naj vsi molimo za njega i se vsi priporāčamo v njegovo molitev.«⁸

Omenjen je pokojni Ivan Baša. »Slovenska Krajina je zgūbila ednoga svoji najplemenitejših sinov Baša Ivana ... Bio je zaisitno dūhovnik, ki njemi je bio vzgled Kristuš sam.«⁹

V *Kalendarju* 1933 avtor dr. Franca Ivanocyja imenuje »naš goreči, nesmrtni narodni buditelj«,¹⁰ leta 1943 pa »dūša in oče našega naroda.«¹¹ Leta 1938 je zapisano vabilo: »Ob petindvajsetletnici Ivanocyjeve smrti poromajmo vsi k Sv. Benediktu, da se množično zahvalimo svojim velikim mozem!«¹²

Jožefa Sakoviča pa imenuje »učeni in svet duhovnik«.¹³ O Rudolfu Bednariku, gračkem župniku, je avtor zapisal, da je »veliko delal, veliko trpel, a še največ molil.«¹⁴

O lazaristu, bratu Ivanu Čizmaziji je zapisano: »Brat Čizmazia je živo pravo samostansko sveto življenje.«¹⁵ O Janošu Edšidu, gederovskem županu, je Klekl st. zapisal, da je bil »poštenjak«, ki je »umrl s smrtjo pravičnik«. ¹⁶ Opisan je pokojni akademik, študent romanistike Geza Grabar, ki je »živel iz vere in bil iz srca pobožen.«¹⁷ Beremo o duhovniški materi Mariji Jerič, o kateri je avtor zapisal: »Tak vmirajo samo svetnice.«¹⁸

⁶ Ivan Zelko, *Mikloš Kūzmič*, Sobota 1937.

⁷ Fr. K., K desetletnici smrti Miroslava, v: *Kalendar* 1927, str. 57–58.

⁸ Jožef Klekl, Kūhar Alojz, plebanoš pri Nedeli, v: *Kalendar* 1928, str. 87–91.

⁹ Ivan Baša, Bogojanski plebanoš, v: *Kalendar* 1932, str. 32–36.

¹⁰ *Kalendar* 1933, str. 26.

¹¹ *Kalendar* 1943, str. 34.

¹² *Kalendar* 1938, str. 38.

¹³ *Kalendar* 1933, str. 41.

¹⁴ *Kalendar* 1938, str. 19.

¹⁵ *Kalendar* 1934, str. 26.

¹⁶ *Kalendar* 1935, str. 52.

¹⁷ *Kalendar* 1937, str. 40.

¹⁸ *Kalendar* 1938, str. 21.

Svetle like, vzornike vere in velike domoljube je v romanizirani obliki opisal škof Jožef Smej: *Po sledovih zlatega peresa* (roman o Miklošu Küzmiču), *Psalmi vašega župnika* (o bogojnskem župniku Ivanu Baši), *Ivanocyjeva skrivnost* (o dr. Francu Ivanocyju, ki je »budil in branil narod svoj«). S tem jih je postavil na svetilnik in pokazal njihov pomen za takratni in sedanji čas.

Svetost je bila pomembno vodilo tudi pri pisateljskem delu Lojzeta Kozarja, sedaj Božjega služabnika. Opisal je duhovnike, ki jih je sam poznal in jih je zelo cenil (Alojza Kūharja, Janoša Kūharja ...), in duhovnike, ki so predvsem literarni liki, čeprav so vsaj delno povzeti po tem ali onem duhovniku. Posebej izstopa Zdravko v knjigi *Premakljivi svečnik*, pa izseljenski duhovnik v *Pajkovi mreži* in drug izseljenski duhovnik v knjigi *Vezi in zanke*. Pravzaprav ni knjige, kjer ne bi nastopal duhovnik. Čeprav ima ta in oni tudi napake, slabosti, pa vendar pisatelj pokaže visoko vrednost duhovniške službe in številne odlične duhovnike.

V knjigah in drugih zapisih je Kozar opisal tudi laike, ki so lahko naši vzorniki. Tak je npr. Miška v *Materini ruti*, starec, ki se zavzame za siroto Pejpa. Taka je Veronika v *Pajkovi mreži*, ki v tujem okolju, v težkih razmerah ostane dobra in poštena. Taka je babica Nanika, ki se zavzema za Pejpa, ga tolaži in išče, ko ta zaradi težkih razmer odide od doma. Taka je učiteljica Jožica, ki ohrani vero v Boga, čeprav mora zaradi tega veliko pretrpeti.

Tako je zorel čas, da tudi prekmursko ljudstvo dobi od Cerkve priznanega vzornika vere. Leta 2002 se je začel škofijski postopek za beatifikacijo Božjega služabnika Danijela Halasa, leta 2015 pa še za Božjega služabnika Alojzija Kozarja. Kandidatov za priznanje svetništva je gotovo še več, vendar to delo zahteva veliko časa in zavzete ljudi, kar pa pogrešamo.

4.2 Božji služabnik Danijel Halas

Rojen je bil 1908 v Črensovcih. Po duhovniškem posvečenju leta 1933 je bil kaplan v Ljutomeru, Lendavi in nato župnik v Veliki Polani. Z veliko zavzetostjo je oznanjal evangelij, bil je močna opora staršem in mladim, predvsem v nemirnih vojnih letih. Madžari so ga med vojno obsodili in zaprli pod obtožbo, da je sodeloval s komunisti. Nasprotovali so mu tudi domači komunisti in na partizanskem sestanku v Gomilicah v začetku leta 1945 zahtevali celo njegovo likvidacijo. Ta se je zgodila 16. marca 1945 na Hotizi, kjer so ga ustrelili in vrgli v Muro. Po treh dneh so njegovo truplo našli v Muri pri vasi Kot in ga 21. marca pokopali v Veliki Polani.

Čas za potrditev njegovega svetništva je dozorel po osamosvojitvi Slovenije, ko je podatke o njegovem življenju in mučeništvu začel zbirati njegov sorodnik, duhovnik Franc Halas in ko je odranski župnik Lojze Kozar napisal in objavil dve literarni deli o njem. Duhovniki lendavske dekanije so končno leta 1998

na škofa dr. Franca Krambergerja naslovili prošnjo za začetek postopka. Ta se je začel leta 2002. Vzporedno z uradnim delom postopka je stekel tudi ljudski del: molitveni shodi v Veliki Polani, shodi v Črensovcih, v Lendavi, križev pot na Hotizi, urejena je bila Halasova romarska pot, postavljen je bil križev pot na Hotizi, izšlo je veliko literature o Halasu (podobice, zgibanka *Zvest do mučeništva*, kateheze, roman *Mučenec ob Muri*, knjižica *Najlepši klas*, šmarnice v dveh oblikah, knjiga *Najlepši cvet* idr.).

4.3 Božji služabnik Alojzij Kozar

Rojen je bil leta 1910 v Martinju. Po novi maši leta 1936 je služboval v različnih krajih po Sloveniji, med vojno je bil pregnan na Madžarsko. Od leta 1945 do smrti leta 1999 je služboval v Odrancih, kjer je skupaj z verniki zgradil najprej leseno, nato še zidano cerkev. Zaradi tega prizadevanja ga je oblast zaprla, mu nalagala številne kazni, ga ovirala pri pastoralnem delu. Šele po dvajsetih letih prizadevanj je dobil gradbeno dovoljenje za cerkev, ki so jo potem kljub hudi nesreči tudi zgradili. Nič ga ni zlomilo in ne zaustavilo. Oznanjal je evangelij z govorjeno in pisano besedo. Zavzeto je sodeloval v dekaniji, škofiji in Cerkvi v Sloveniji. Poznan je kot zavzet dušni pastir, odličen vzgojitelj, pisatelj s srcem, glasbenik s poslušom.

Ob stoletnici rojstva je župnija Odranci škofu dr. Petru Štumpfu izročila prošnjo, da stori vse za začetek postopka za ugotovitev njegovega svetništva. Uradni del postopka se je začel 30. januarja 2015. V škofovem imenu postopek vodi postulatorka Klavdija Dominko. Sodišče je zbralo že več kot polovico pričevanj, škofa cenzorja sta svoje delo že opravila, poteka še delo zgodovinske komisije, ki ima ogromno dela, saj je bil kandidat zelo dejaven na različnih področjih in je zapustil veliko gradiva, ki ga je potrebno zbrati in urediti. Tudi na ljudskem delu postopka se veliko dogaja: Prva Kozarjeva ura, mesečna molitev za njegovo beatifikacijo in beatifikacijo drugih slovenskih svetniških kandidatov, Kozarjevi dnevi, Kozarjev pohod, različni dogodki v Odrancih in v drugih krajih, župnija izdaja *Zbrana dela* Lojzeta Kozarja in drugo literaturo.

4.4 Svetli liki

Ob sklepu škofijskega misijona leta 2016 je Škofijski pastoralni svet sklenil, da bodo člani v svojih župnijah poiskali svetle like, se pravi, opisali bodo ljudi, ki so s svojim krščanskim življenjem izstopali in so nam lahko vzorniki življenja. Nekaj teh zapisov je že bilo objavljenih v *Stopinjah* in v glasilu *Poti k Bogu*, drugi zapisi so v pripravi.

SKLEP

Pregled verskega življenja v Prekmurju seveda ne zajema vseh oblik. Govori pa o bogatem dogajanju v preteklosti, pred sto leti in tudi danes. Nekatere, nekoč žive oblike so danes zamrle ali se spremenile, zraslo pa je tudi marsikaj novega.

Združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom pred sto leti je spodbudila versko dejavnost v župnijah, kar se je pokazalo v ustanavljanju različnih cerkvenih združenj, v gradnji novih cerkva in kapel, v češčenju Matere Božje, k čemur je vse bolj spodbujal domači verski tisk, in v zorenju za svetost, kar se je končno pokazalo z začetkom dveh postopkov za beatifikacijo in tudi z zbiranjem svetlih likov naših ljudi.

Po drugi strani pa je nov čas, predvsem v zadnjih dveh desetletjih, prinesel tudi negativne stvari, kar je povzročilo, da se ljudje vse bolj odvrčajo od Cerkve in dejavnega verskega življenja. Ravno nihanja v preteklosti dajejo upanje, da se bo versko življenje v Prekmurju spet okrepilo.

VIRI IN LITERATURA

Neobjavljeni viri

Smej, Jožef, *Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga*, disertacija, Teološka fakulteta, Maribor 1973.

Literatura

Klekl, Jožef, Kūhar Alojz, plebanoš pri Nedeli, v: *Kalendar Srca Jezusovoga* 1928, str. 87–91.

Košič, Jožef, *Starine Železnih ino Salaskih Slovenov*, v: *Življenje Slovencev med Muro in Rabo* (ur. Marija Bajzek), Budimpešta 1992.

Kozar, Lojze, *Vpliv Marijinega lista na prekmurskega človeka*, v: *Kleklov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba, Celje 1995, str. 115–127.

Kozar, Lojze, *Versko oblikovanje v malih skupinah nekoč in danes*, v: *Stopinje* 1984, str. 49–58.

Kozar, Lojze, *Mučenec ob Muri*, Družina, Ljubljana 2008.

Kozar, Lojze ml., *Vsa moja ljubezen: življenje in delo msgr. Lojzeta Kozarja 1910–1999*, Župnija Odranci-Celjska Mohorjeva družba, Celje 2010.

Kalendar Srca Jezusovoga 1927, 1932, 1933, 1937, 1938, 1943.

Letopis Cerkve na Slovenskem 2000, Ljubljana 2000.

Zelko, Ivan, *Marijino češčenje pri panonskih Slovencih*, v: *Stopinje* 1972, str. 97–98.

Zelko, Ivan, *Mikloš Küzmič*, Prekmursko muzejsko društvo, Sobota 1937.

POVZETEK

Katoliški verniki na ozemlju današnjega Prekmurja so v preteklosti na različne načine ohranjali vero in jo živeli. Združevali so se v različne skupine, skrbeli so za bogoslužne prostore in verska znamenja, čistili so nebeško Mater Marijo in si bolj ali manj prizadevali za svetost.

K verskemu življenju so pomagala razna cerkvena združenja: rože živega rožnega venca, bratovščina Srca Jezusovega, Tretji red sv. Frančiška, Marijina družba, širitelji verskega tiska, cehi.

Verniki so skrbeli za različna cerkvena poslopja: gradili so župnijske cerkve, kapele, postavljali križe in druga verska znamenja. Ta dejavnost je opazna v času pred letom 1919, še bolj živahna pa je bila po tem letu.

Ljudje na ozemlju današnjega Prekmurja so v vseh časih na različne načine pokazali, da ne verujejo samo v Boga, v Jezusa Kristusa, temveč spoštujejo in častijo tudi Jezusovo mater Marijo. O Marijinem češčenju govorijo cerkve, romarski kraji in romanja, kapele po vaseh, molitve in razni običaji.

Poleg Jezusa in Marije so imeli ljudje še druge vzornike: svetnike in v zadnjem času tudi domače vzornike, med katerimi je dozorel najprej Božji služabnik Danijel Halas, nato pa še Božji služabnik Alojzij Kozar.

Pregled verskega življenja v Prekmurju govori o bogatem dogajanju v preteklosti, pred sto leti in tudi danes.

KLJUČNE BESEDE: *Prekmurje, bratovščine, cerkve, Marija, svetost*

Summary

RELIGIOUS LIFE IN PREKMURJE

In the past, Catholic believers in the territory of present-day Prekmurje kept their faith and lived it in various ways. They started gathering in various groups, looked after and maintained places of worship and religious icons, worshipped Mary, the Heavenly Mother, and more or less strived for holiness.

Religious life was assisted by different church associations: various brotherhoods, including the Brotherhood of the Sacred Heart, the Secular Franciscan Order, St Mary's Society, propagators of religious prints, and guilds.

Believers took care of various church buildings: they built parish churches and chapels, and erected crosses and other religious icons. These activities were noticeable prior to 1919, but were much livelier after that year.

During all periods people in the area of present-day Prekmurje have shown in various ways that they do not only believe in God, Jesus Christ, but also respect and worship Jesus' mother Mary, to which churches, pilgrimage spots and pilgrimages, chapels in villages, prayers, and different folk customs testify.

In addition to Jesus and Mary, people also had other role models: saints and, recently, also local role models, the first among which was the servant of God Danijel Halas, and after him also the servant of God Alojzij Kozar.

The overview of religious life in Prekmurje speaks about the rich developments in the past a hundred years ago, as well as today.

KEYWORDS: *Prekmurje, brotherhoods, churches, Mary, holiness*